

тическата му драма: „Така в основата на символистичното световъзприятие залягаше идеалистическа философска спекулативност не защото поетите имаха специални индивидуални предразположения за това, а защото такава беше съдбата на самоизолиралата се от народа интелигенция, оказала се в безпътница“ (с. 113).

Следващата глава „Контактологични връзки между руския и българския символизъм“ допълва анализа и обобщенията в предидущата. Тук особено място заемат езиково-стилистичните съпоставки на творби на отделни български и руски символисти.

Мястото на другите две глави — „Българският символизъм и „Млада Полша“ в сравнителен аспект“ и „Сравнителен типологически анализ на българския и чешкия и словашкия символизъм“ — е напълно оправдано в книгата, чиято задача е да даде цялостна картина на българския символизъм. Но тяхното научно оправдание щеше да бъде още по-убедително, ако авторът беше включил българския символизъм в контекста на общославянския модернизъм. Тогава паралелът между българския и сръбохърватския символизъм и модернизъм щеше да допълни представата ни за едно значително и сложно явление във всички славянски литератури. Двете глави обаче, за които става дума, са първи опит за типологическо изследване на символизъм в тези литератури. И тук авторът навлиза в същността на проблемите и се домогва до заключения, които ще имат значение за науката, занимаваща се с типологията на славянския модернизъм. Ценни са сведенията за рецепцията на Пишибашевски в България, наблюденията върху отношението на полските и българските символисти към марксизма, трактовката на темите за „свърхчовека“, за отношението към изкуството „като суверенна действителност“ и т. н. Заедно с това внимание заслужава и проблемът за влиянието на западния символизъм върху славянския, обуславящо се от конкретните социално-психологически и литературно-естетически условия в отделните страни. Всичко това е намерило научно обяснение в книгата на С. Хаджикосев.

Последната глава има за обект един странен на пръв поглед проблем за символизма — сатирата. Но сатирата доказва спецификата на българския символизъм, чиято социална ангажираност се проявява най-ярко в острите сатирични нотки в много от неговите представители. Дори нещо повече: един талантлив и малко изследван поет като Димитър Подвързачов — духовният баща на много поети-символисти, остава в литературата предимно със сатиричното си творчество. А няма могат да се отминат сатирично-хумористичните стихотворения на Ясенов, Дебелянов, Яворов, Лилив. . . Сатирично-ироничните нотки са характерни въобще за славянския символизъм, но за истинска сатира може да се говори само за

българския. Тя е „второто лице“ на българските символисти. „Хуморът в творчеството на българските символисти — отбелязва Хаджикосев — притежава особена естетическа и психологическа функция, той е и тово-житейска реализация на символистична алтернатива, пряка противоположност на възвишено-скръбната елегия, родена в саприкосновение на мечтите с грубата реалност на българската капиталистическа действителност“ (с. 237).

Книгата на Симеон Хаджикосев „Българският символизъм и европейският модернизъм“ запълва една голяма празнота в нашата наука, занимаваща се с проблемите на българската литература до Първата световна война. Книгата е и принос в сравнителното изучаване на европейските и специално славянските литератури.

Пако Аме

„LITERATURY SLOWIANSKIE O DRUGIEJ WOJNIE SWIATOWEJ“

PAN, Komitet Slowianoznawstwa, Ossolineum
t. 2, 1973, 178 str.

Полският комитет по славянознание осъществи интересно и полезно дело — издаване на сборник от студии, посветени на въпроса за отражението на последната война в славянските литератури. Сборникът, чийто редактор е директорът на Комитета по славянознание проф. Йежи Шлизински, се състои от два тома и е озаглавен „Славянските литератури за Втората световна война“.

Първият том съдържа студии, в които се разглежда рецепцията на източнославянските творби с горепосочената тематика в Полша и проникването и възприемането на полските литературни произведения от същия тип в Съветския съюз. Вторият, който тук е обект на нашето внимание, е посветен на рецепцията на творбите за военна тематика на западно- и южнославянските писатели в Полша и на полските творби в Чехословакия, България и у лужицките сърби.

Първата част на сборника съдържа шест студии, в които е разгледана рецепцията на чешката литература за военна тематика в Полша до 1955 г. и от 1956 до 1969 г. на словашката, лужишката, българската и на литературите на югославските народи. Свързаните с рецепцията въпроси са поставени в широк историко-литературен контекст. Това ни дава възможност да разберем колко голямо и важно място заема военната тематика в съвременната литература на славянските народи. Особено интересна е констатацията на Едвард Мадани, че в литературите на югославските народи темата на партизанската борба е почти обесня и че тя придава на цялата литература на Югославия специфичен белег, който я различава от съвременната европейска литература. Стру-

годините на войната са означавали за България преди всичко борба на прогресивните сили с местния фашизъм, борба революционна, със силна класова обгаденост. Ето защо българската „военна“ литература може здраво да се свърже с антифашистките традиции, намерили най-ярък израз в тъй наречената „септемврийска литература“, отразила антифашисткото въстание от 1923 г. Една отличителна черта на българските творби с тематика от последната война е подчертаната тенденция да бъде реабилитиран българският народ, като се разграничат широките народни маси от управляващите кръгове. Единствената проява на патриотизъм в тези творби е въоръженото действие. Борбата е често „братоубийствена“, в конфликтни положения изпадат понякога хора от едно и също семейство. Това дава възможност за задълбочен драматизъм на човешките съдби, за задълбочен психологически анализ и философски обобщения. Но, общо взето, „военната“ българска литература не е използвала според авторката този шанс, защото в центъра на писателските интереси застава най-често не чувстващият и мислещ човек, а обективните явления, обусловени от определения исторически момент. Главен въпрос в тези творби е отговорността на единичата за съдбата на народа и той се търкува от идеологична гледна точка. За това моделът на отношението на човека към действителността е статичен. Тази литература има предимно документално-хроникьорски характер. Възприемането на българската литература с военна тематика в Полша е до известна степен затруднено от слабото изтъкване на местния фон на антифашистката борба. Акцентуването на класовата борба, въпреки напълно адекватно с действителността, довежда често до заличаване на събитията, свързани със самата война, и в резултат атмосферата на военните години не е напълно предадена. И в романите на А. Гуляшки и на К. Калчев идейното узряване на героя става внезапно и е обусловено само от нарастването на революционното му съзнание. Най-много данни за съотношението на политическите и обществените сили в България през военните години дава романът на Харалан Русев „По стръмнините“. Но най-богат художествен образ поднася на полския читател „Тютюн“ от Д. Димов, признат от полската критика за най-значителното явление в българската следвоенна литература. В този роман особено ценен е двустранният поглед към историческите събития — от становището на отиващата си буржоазия и от страна на революционната класа.

От мемоарната литература бяха добре посрещнати от полските читатели спомене-

ните на Митка Гръбчева „В ямето на“ народно благодарение на тяхната автентичност и състояние на приповдигнат патетизъм. Особено високо е оценила полската критика „Писменото ято“ от Емил Манов. Тази книга се поставя наред с „Репортаж с примка на шията“ от Фучик, „Писма на разстреляните“ (за героите от френската съпротива) и „Писма от затвора“ на Антонио Грамши.

Втората част от сборника, озаглавена „Рецепция на полската литература с тематика от Втората световна война в славянските страни“ има по-друг характер. Сравнително големият брой на творбите на полските писатели, преведени на чешки, словашки, лужишки и български, придава на посветените на този въпрос студии и статии по библиографски характер. Независимо от това Отокар Бартош в студията си, посветена на рецепцията на полската литература в Чехия, успява да разкрие значението на организирания форми, подпомагачи проникването на една литература в друга страна. Най-обширна е студията на Йозеф Хваниц „Словашки преводи на полската проза с тематика от Втората световна война“. Ценното тук е поставянето на въпроса за проникването на военната литература в широк контекст на рецепцията въобще на полската литература в Словакия. При това авторът държи сметка за факторите на развитието на самата словашка литература, които се оказват благоприятни за възприемане на една или друга полска творба. Твърде интересна е констатацията на автора, че К. Брандис със своите преведени на словашки език разкази и Т. Ружевич с популярните си в Словакия стихотворения станали създатели на „конкретистичната“ словашка поезия (Валек, Стахо, Михалкович, Шимонович и др.). В тази студия много ценна е широката картина на отзвука, който е намерила полската литература по страниците на словашкия литературен печат.

В сборника липсва по-обширно изследване върху рецепцията на полската „военна“ литература в България. Студията на Петър Диневков „Бореща се Полша“ е посветена само на един сборник полски разкази, излязъл непосредствено след войната. Статията пък на Юлия Обретенова „Полската белетристика от Втората световна война“, преведена в България, има чисто библиографски характер. По-тесните тематични рамки позволява обаче на П. Диневков да постави въпроса за преводача (Веселина Генюска), да направи по-обстоен анализ на съдържанието на сборника, а дори да затегне някои въпроси, свързани с превода.

В. Смоховска-Петрова